

RAZSTAVE EXIBITIONS

KAKO NAGOVORITI IN KAJ SPODBUDITI

O stalni razstavi *Jaz, mi in drugi:*

podobe mojega sveta

Janja Žagar

191

IZVLEČEK

Članek izpostavlja idejo večdelne zasnove stalne razstave SEM. Posveti se konceptualnim vodilom druge stalne razstave z naslovom *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*. To je razstava o človeku in njegovem umeščanju v svet. Ne izpostavlja naše kulture in naše kulturne dediščine, ampak opozarja na relativnost pojma Nas in "našega" in na pomen Drugih in "drugačnega".

Besedilo izpostavlja ideje in pomisleke, ki so vodili izbiro in način uporabe gradiva, kajti ti so ključni za končno interpretacijo. Razložene so strategije nagovarjanja obiskovalcev in cilji, ki smo si jih s to razstavo zadali.

Ključne besede: Slovenski etnografski muzej / muzejska razstava / dediščina / koncepti

ABSTRACT

The article addresses the basic idea of the multi-part concept of the SEM's permanent exhibition. It describes the conceptual principles of the second permanent exhibition entitled *I, We and Others: Images of my World*. The exhibition is dedicated to man and his searching of his own place in the world. It does not highlight Slovene culture or Slovene cultural heritage, but rather draws attention to the relative nature of the concept of Us and ours, and to the meaning of Other and otherness. The article focuses on the ideas and reservations that guided the selection of material and ways of using it, because they have a key impact on the final interpretation. It explains the strategies of communicating with the visitors and the goals we set for the exhibition.

Keywords: Slovene Ethnographic Museum / museum exhibition / heritage / concepts

V MOZAIČNI PODOBI SVETA

*med bližnjim in daljnim,
med preteklim in prihodnjim,
med znanim in neznanim,
med stvarnim in namišljenim ...*

iščem svoje mesto.

Uvod

V Slovenskem etnografskem muzeju smo zadnje poldrugo desetletje velik del naporov usmerjali v stavbno in vsebinsko prenovu. Slednje pomeni tudi razmislek o sebi kot instituciji – o principih svojega dela, svojem poslanstvu¹ in vlogi, s tem pa tudi o načinih komuniciranja z družbo, katere del smo.

Konceptualni okvir stalne razstave je nastal sredi 90. let prejšnjega stoletja, potem ko so postale želje po selitvi v samostojno muzejsko stavbo z več razpoložljivega prostora za javni del našega delovanja realnejše (Smerdel 1996, Dular 1996, Žagar 1996). Zavedali smo se, da muzej dediščine, ki jo je zbiral, hranil in raziskoval, javnosti več desetletij ni posredoval v bolj trajni in kompleksni obliki. Po drugi strani smo se zavedali tudi premikov v sodobnih muzeoloških trendih, ki so pozornost obračali k potrebam in strukturam sodobne multikulturne družbe.

Grafično združevanje dveh stalnih razstav in njunih različnih principov v enotnem simbolnem motivu drevesa; na vsaki strani drevesa sta nameščena naslova in označevalna loga razstav. Transparent na stranski muzejski fasadi. (Foto: Janja Žagar)

¹ Poslanstvo SEM je definirano takole: *Slovenski etnografski muzej je muzej "o ljudeh, za ljudi", muzej kulturnih istovetnosti, prostor dialoga med preteklim in sedanjim, med svojo in tujimi kulturami, med naravo in civilizacijo. Kot osrednji etnološki muzej s slovenskimi in zunajevropskimi zbirkami s področja materialne, socialne in duhovne kulture skrbi za njihovo ohranjanje, preučevanje, spoznavanje in razumevanje. Prek letnega cikla razstav in drugih prireditev - slovenskih (zamejskih, izseljenskih), drugih evropskih in zunajevropskih, bogatih izobraževalnih programov in publikacij predstavlja in sporoča vedenja o tradicijski kulturi na Slovenskem in o kulturah nekaterih drugih ljudstev sveta; o materialni kulturni dediščini vsakdanjih in prazničnih načinov življenja ter o neoprijemljivi dediščini znanj, vrednotenj, tehnik, modrosti in ustvarjalnosti v slovenskem etničnem prostoru, v diaspori in drugod (Slovenski 2008).*

Ko se je muzej leta 1997 preselil na novo lokacijo, smo javnosti predstavili del naših načrtov v obliki manjših vzorčnih razstav: ena je predstavila strukturo muzejskega fundusa (Smerdel et al 1997), druga tematsko razstavo skozi eno izbrano (Baragovo) zbirko (Terčelj 1997, 1997a); obe sta napovedovali tip oziroma usmeritev prve stalne razstave. Tretja razstava pa je skozi temo rojstva in otroštva na Slovenskem simbolično predstavila vzorec za kasnejšo drugo stalno razstavo (Žagar 1997, 1997a).

Razstavni projekt se zaradi večletne stavbne prenove, obsega in omejenih delovnih in materialnih resursov ni mogel realizirati naenkrat; njegovi posamezni deli so bili ponujeni javnosti in stroki v presojo v večletnem razmiku. Leta 2006 so se odprla vrata prve stalne razstave z naslovom *Med naravo in kulturo*. Leto dni kasneje je nato svojo realizacijo dočakal uvodni film *Podobe preteklega vsakdana*, ki s svojo specifično medijsko govorico dopolnjuje obe razstavi v vprašanjih, kjer razstavni medij zaradi odsotnosti predmetnega gradiva in drugih virov védenja domala ni mogoč (Valentinčič Furlan 2007). Konec leta 2009 se je načrtovani petnajstletni projekt prenove SEM zaključil z odprtjem druge stalne razstave z naslovom *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*. Od prvotne sheme, začrtane v 90. letih, se razstava vsebinsko ni bistveno odmaknila, se je pa prilagodila iz prvotno načrtovanih dveh na eno nadstropje razstavnega prostora in s tem verjetno dobila nekoliko drugačen značaj.

193

Vsak od treh delov predstavlja širok okvir zanimanja, preučevanja, razumevanja, zbiranja in razstavljanja, ki nas kot muzej določa. In nas na eni strani umešča v mrežo strokovnjakov in institucij s podobnimi zanimanji, na drugi strani pa tudi v mrežo sorodnih muzejskih institucij. V tem času se je zgodilo mnogo domačih in gostujočih muzejskih dogodkov, ki niso bili vsi neposredno vezani na okvir stalnih razstav, a so vendarle vsebinsko dopolnjevali, aktualizirali in upravičevali načrtovane usmeritve SEM.²

Dve strani kovanca

Izhodišča in specifičnosti druge stalne razstave so na tem mestu predstavljeni tudi v razmerju do prve stalne razstave – glede na zamisel razstavne celote iz dveh dopolnjujočih se, na neki način celo nasprotujočih si razstavnih enot. V prisposodbi pomenita pač dve strani istega kovanca. Obe stalni razstavi SEM sledita svojim specifičnim izhodiščem, ciljem, sporočilom in za to izrabljata vsaka sebi lasten pripovedni način, selekcijo in prezentacijo gradiva in informacij, predvsem pa ju razmejujejo nivoji kontekstualizacij in interpretacij. Prav slednje je tisto, kar omogoča raznoliko zrenje na muzejsko gradivo in mu daje mnogovrstno komunikacijsko moč. Iz tega se navsezadnje napajajo tudi načini, kako spreminjajočemu se družbenemu okolju ponuditi tisto, kar potrebuje za kvalitetnejše in strpnejše bivanje oziroma sobivanje.

Prva stalna razstava z naslovom *Med naravo in kulturo* se v svoji pripovedi naslanja pretežno na muzejski fundus: skozi vitrinsko postavitev urejenega “sveta predmetov” poučuje obiskovalca o domači in nekaterih tujih dediščinah, kot jih vidijo avtorji posameznih razstavnih poglavij skozi dognanja stroke in znanosti. Dediščina (ali

² Poročila o izvedenih letnih muzejskih programih so redni sestavni del vsakega letnika muzejske publikacije Etnolog.

bolje rečeno posamični kulturni elementi) na razstavi je segmentirana, klasificirana in tipologizirana po funkcionalnem, oblikovnem, razvojnem, geografskem in/ali etničnem kriteriju. Ugotovitve in sporočila so omejena na (domnevne) značilnosti skupnega in interpretativno ne posegajo na nivo univerzalno človeškega ali na nivo individualnega. Tako strukturirana in izrazito predmetno orientirana razstava nudi nabor mnogih informacij, namenjenih šolskim skupinam in najrazličnejšim skupinam domačih in tujih obiskovalcev. Oglad dediščine ponuja tudi kot navdih za sodobno kreativnost in izrabo prostega časa (Židov 2008).

194

Druga stalna razstava *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* temelji na konceptualni ideji o človeku in njegovem umeščanju v svet. Vsak posameznik nosi v sebi univerzalno, skupno in enkratno; povezuje ga univerzalnost biološke vrste, označuje ga posebnost kulture in družbe, v kateri živi, obenem pa ga od vseh drugih ločuje neponovljivost njegovega bitja in življenja.

Tudi odnos do preteklosti je ena od oblik umeščanja. Preteklost in dediščina nista sopomenki. Preteklost je nepregledna množica osebnih zgodb, drobnih dogodkov, misli, hotenj in čustvovanj; povezujejo jih mnogi skupni dogodki, prelomne družbene spremembe in dosežki tehničnega razvoja. Védenje o preteklosti je že v osnovi subjektivno in selektivno, prav takšen je tudi spomin. Čeprav dediščina načeloma pomeni vse, kar nam je bilo predano od predhodnih generacij, gre v resnici le za izbrane dele preteklosti: ne le tiste, ki so se izognili naravnemu propadu in pozabi, pač pa predvsem tiste, ki jih vsakokratni sodobniki definirajo kot simbole "našega". Ti naj bi nas označevali kot razpoznavno skupnost in nas predvsem v dobrem ločili od "drugih". Dediščina je torej vsakokrat na novo opredeljen presek preteklosti, iskan po kriterijih in potrebah sodobnosti.

Razstava se posveča razmerju med osebnim, skupnim in zgodovinskim spominom ter razmerju med osebno, skupno in univerzalno dediščino. Velik del primerov črpa iz kulture 19. in 20. stoletja na Slovenskem in jih dopolnjuje s primeri iz drugih geografskih in časovnih dimenzij, tudi iz sodobnega mnogokulturnega sveta. Takšna mešanica primerov lahko le opozarja na kulturno mnogoobličnost; ni ne sistematična in ne enostransko poučna o historičnem razvoju lastne kulture. Tega namena tudi nima, saj bi se v tem primeru njeni cilji prekrili s cilji prve stalne razstave. Širok tematski okvir in navidezna ahistoričnost stalne razstave ponujata vodila in smisel dopolnjevanja s prihodnjimi občasnimi (tematsko poglobljenimi, geografsko in časovno omejenimi ali kako drugače usmerjenimi) razstavami.

Muzejska dediščina na tej razstavi ni nekaj, o čemer bi poučevali obiskovalca; skupaj z drugim gradivom je medij, ki naj bi pomagal pri refleksijah obiskovalcev. Dodali smo ji nove muzejske kontekste in jo selekcionirali po drugačnih kriterijih. Razstava ne želi poudarjati oblike dediščine, saj te niso nekaj samoumevnega; razlago dediščine usmerja v to, kako nastaja in kako pogojeni in relativni so njeni pomeni. Spoznavni proces je prepuščen vsakemu posameznemu obiskovalcu, kar pomeni, da obiskovalcem ne ponujamo skupinskih vodstev in s tem nekakšnih vsiljenih načinov pridobivanja védenja in spoznanj. Lahko pa skupino nagovorimo v uvodnem prostoru in jo tudi pričakamo ob izhodu, v kolikor želijo posamezniki z nami deliti svoje refleksije.

Vitrinska predstavitev muzejske zbirke pokrival na prvi stalni razstavi predstavlja dediščino skozi tipologijo, ta temelji na funkcionalnem, socialnem, regionalnem in razvojnem kriteriju. Montažne mreže v ozadju, na katere so "vpeti" ostanki pretekle stvarnosti, imajo tudi v prvi stalni razstavi simbolni pomen, a ga razstavna interpretacija ne poudarja. (Foto: Nada Žgank)

Razstavni prostor (*Jaz – posameznik*) z osrednjim elementom - aplikacijo mozaičnega Davida na stebru in mrežasto posodo z rastlinskimi semeni; oba elementa združujeta izhodišča svoje narave in pogojevalno moč družbeno-kulturne okolice. Na panojih v ozadju so vidne simbolne tekture in prek njih aplicirano slikovno gradivo in besedila, ter vitrinski izrez. (Foto: Janja Žagar)

Mešanica rastlinskih semen v posodi iz kovinske mreže nakazuje razmerje med naravnimi zakonitostmi, zapisanimi v genetskem jeziku celic, ter okoljem in razmerami (ponazorjenimi z mrežo pod semeni), ki bodo naravo vsake rastlinske vrste dooblikovale v posamične rastline. Asociacija želi spodbuditi razmislek o razmerju med naravo in kulturo v človeku / ljudeh. (Foto: Janja Žagar)

196

Če osvežimo prispodobo s kovancem, potem prva stran tega muzejskega kovanca ponuja (strokovno, institucionalizirano) **védenje o oblikah** “našega” in “tujega”, druga pa izpostavlja in spodbuja potrebo po (strokovnem in osebnem) **razmisleku o relativnosti in konstrukt** “mojega”, “našega” in “drugačnega”. Obe razstavi pa sta posrednik med muzejem (muzejsko dediščino) in sodobno družbo.

Umeščanje med ljudi, v prostor in čas

Iz družbene narave človeške vrste izhaja potreba posameznika po umeščanju – med ljudi, v prostor in v čas. Naslov *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* nakazuje razmerja med ljudmi, skupaj s pomeni, ki jih oznakam Mi in Drugi “pripne” vsak posameznik in so relevantne predvsem zanj. A posameznik ni bel nepopisan list, tudi njegovo umeščanje ni izraz neodvisne in popolnoma svobodne volje. Vsako družbeno-kulturno okolje vzgaja in oblikuje svoje ljudi; usmerja načine, kako naj se posameznik povezuje z drugimi, kako naj vidi, čuti, misli in vrednoti ljudi in stvari, pojme in ideje, znanja in izkušnje, preteklost in prihodnost ... Tudi posameznikova predstava o svetu ni stvarni svet sam, ampak njegov lastni mali svet – konstrukt, zgrajen kot mozaik iz izbranih dogodkov, ljudi, informacij, predpostavk, idej, iluzij ipd., v katerega se samoumešča. To umeščanje ni negibno stanje, ampak doživljenjski proces, ki vnaša popravke in dopolnitve, s tem pa tudi nenehno spreminjajočo se “podobo mojega sveta”.

Idejno zamisel in snovanje vsake razstave naj bi praviloma usmerjala relevantna vprašanja stroke in znanstvena teoretska spoznanja. A muzejska razstava je konstrukt posebne vrste, z omejitvami in s prednostmi komuniciranja. Pozornost in zanimanje obiskovalcev nista neomejena. Razstavna besedila so zato čim krajša in zreducirana na tisto, kar pojasnjuje osnovno idejo in kontekst razstavljenega gradiva. Za sporočanje abstraktnih ugotovitev in teorij je razstava manj primeren medij, vsaj kar se tiče besedilnega sporočanja. Pač pa so nekeje iz “ozadja” razstavo sooblikovali premisleki o vprašanih, ki so bližje stroki/znanosti kot širši javnosti, npr. vprašanje razmerja med družbeno strukturo in človekovim delovanjem; vprašanje identitet/identitetnih procesov in družbenih skupin (mi-drugi); vprašanje dediščine, njenega nastajanja in pomena; vprašanje zbiranja in interpretiranja; vprašanje vloge muzeja v družbi. Gre

za vprašanja, ki so zaposlila mnoge družboslovne in humanistične raziskovalce. Z njihovimi ugotovitvami smo lažje osvetljevali svojo pot.³ Na idejo in njeno izpeljavo pa so vplivala tudi nekatera (post)strukturalistična in postmodernistična razmišljanja, na primer tista, ki poudarjajo vrednost spoznavnega pluralizma in opozarjajo na mnoge oblike veljavnega reflektiranja sveta (Lyotard 1988). Pa ona, ki opazujejo razmerja moči v družbi, privilegirano znanosti in institucij pri definiranju vedenja (Lyotard 1988, Foucault 1991) – v našem primeru pač védenja o dediščini in tem, kako in česa se je vredno spominjati in kaj hraniti/zbirati. Vplivna so bila teoretična razmišljanja, ki so opozarjala na nedoločljivost, nestabilnost, nedorečenost pomenov stvari (namesto stvari samih), ki jih zunaj vsakokratnih kontekstov tako rekoč ne moremo opazovati (Derrida 1994). Postmodernistične ideje fragmentarnosti, fluidnosti, spremenljivosti so dobile tudi svoj vizualni in strukturni razstavni izraz. Namesto izhajanja iz velikih zgodb skupne zgodovine so dobile večjo priložnost male osebne zgodbe, skozi katere živopisano odseva skupna zgodovina. Človeško izbiranje in selekcijo ter mozaičenje vsakokratnega “mojega sveta” je moč spoznavati skozi idejo “bricolagea” oz. brkljanja (Lévi-Strauss 2004).

Konceptualna ideja v osnovi poudarja kulturni relativizem kot način razumevanja multikulturnega sveta (Lyotard 1988) in s tem povezano videnje vsakokratne realnosti kot konstrukta (Berger-Luckmann 1988). Pri razlagi razmerja med posameznikom in družbeno-kulturnim se naslanja na izhodišča strukturacijske teorije (Giddens 1989) in koncept “habitusa” oz. vtiskovanja družbenega in kulturnega v posameznika skozi vsakdanjo prakso (Bourdieu 1984). Za vizualizacijo se je še posebej imenitna in uporabna izkazala ideja o “točkah prešitja”, kjer se srečujeta simbolno in realno (Bourdieu 1984), in koncept vpetosti življenja v mreže znakov in nedorečenih pomenov (Derrida 1994)

Sedem razstavnih poglavij

Posameznik se osmišlja v sobivanju z drugimi. Pripadnost različnim skupinam ljudi (Mi-skupinam) mu pomaga pri spoznavanju in opredelitvi samega sebe. Če naj človek ve, kdo je, mora tudi vedeti, kdo ni. Ta drugi pol samoopredelitve spoznava ob srečevanjih z Drugimi – s tistimi, ki jih doživlja kot drugačne in jim ne more ali noče biti podoben. Ker je življenjska pot posameznika enkratna izkušnja, je njegova osebnost neponovljiv nabirek njegovih osebnih in skupinskih identitet. V tem smislu je življenje posameznika doživljenjski projekt.

Izhodišče posameznikovih identitet je njegovo telo; svoje pripadnosti drugim tako gradi že na temelju telesnih značilnosti, opredelitev in praks (spolne, starostne, vezane na fizične lastnosti ali spolne usmeritve ...). Druge pripadnosti so vezane na njegove pripadnosti prostoru (domu, kraju rojstva in kraju bivanja, regiji, državi, planetu ...) in različnim družbenim skupinam (družina, sorodstvo, lokalna, etnična, narodna, mednarodna skupnost, človeštvo...). Posebne pripadnosti so lahko posledica

³ Med drugim npr. Hudaes 2008, Hudaes-Visočnik 2005, 2005a, Južnič 1977, 1987, 1993, 1998, Podjed 2009, Stanonik 1997, Nastran Ule 1993, 2000, Anderson 2003, Appadurai 1996, Barth 1969, Berger-Luckman 1988, Bourdieu 1977, 1984, Cohen 1994, Hobsbawm-Ranger 1993, Rihtman Augustin 1994, 2001, in mnogi drugi.

posameznikove izbire življenjske poti, poklicnega in prostočasnega zanimanja (poklicne, interesne, društvene ...), spet druge na odnos do sveta (religiozne, politične, svetovno-nazorske ...). Take in drugačne identitete – osebne in skupinske, vrojene, pridobljene in opuščene, namišljene, nepriznane in pripisane, trajne in prehodne, močne in šibke – niso nepremična stanja in nimajo trdnih, točno določenih oblik. Ker so rezultat nenehnega pogajanja med posameznikom in okolico, velja govoriti o identitetnih procesih. Na razstavi smo namesto enega in drugega izraza mnogokrat raje uporabili kar izraz umeščanje.

Sedem razstavnih poglavij sledi nizu vedno širših družbenih skupin in območij, ki jim posameznik lahko pripada in so polja pogajanj o možnih in večplastnih posameznikovih vlogah. Razstava gradi svojo komunikacijo skozi **nagovarjanje z vprašanji**, ki napovedujejo vsebino vsakega razstavnega poglavja in so – čeprav delujejo na prvi pogled retorično – pravzaprav oblika samospraševanja. Odgovori zato ne morejo biti napačni, le njihova “pravost” je subjektivno in kulturno zamejena.

- **Jaz – posameznik**

Kaj sem jaz? Kdo sem jaz?

- **Moja družina – moj dom**

Kaj je zame družina? Kaj je zame dom?

Kakšne vloge v družini imam?

- **Moja skupnost – moj domači kraj**

Od kod sem doma? Kateri ljudje so mi blizu?

S kom preživljam delavnik in s kom delim praznik?

- **Moja odhajanja – čez meje domačega kraja**

Zdoma – kam in zakaj? Kdo (p)ostajam?

- **Moj narod – moja država**

Kako občutim državo, ki ji pripadam?

Kateri narod čutim kot svoj narod?

- **Moja ali tuja drugačnost – širni svet**

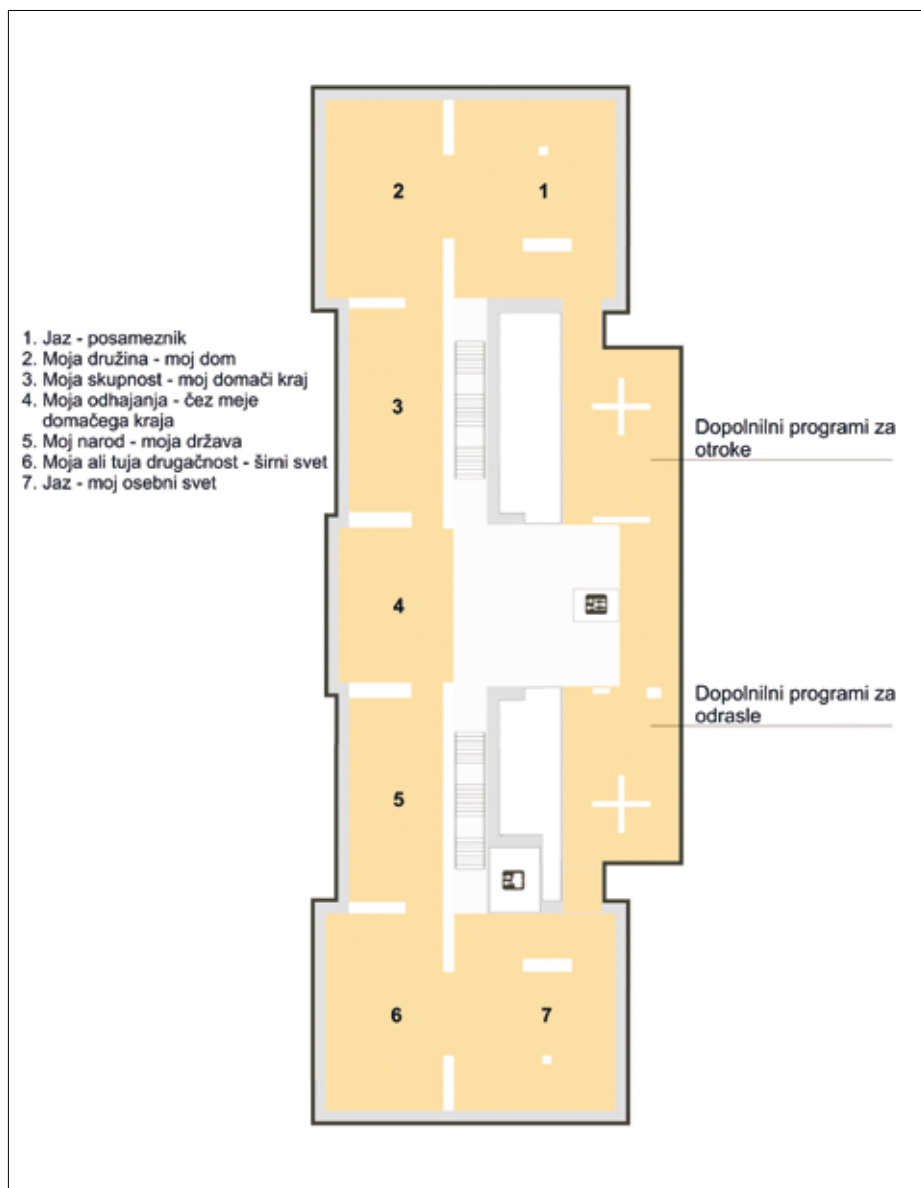
Kaj me vleče v tuje dežele med druge ljudi?

Po čem presojam drugačnost? V čem vidim enakost?

- **Jaz – moj osebni svet**

Kdo sem torej jaz? Od kod prihajam in kam grem?

Tloris razstave *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* s strukturo razstave. Povezavo med začetkom in koncem razstave pomenijo prostori za pedagoške in andragoške programe oz. prostori za oddih in samostojno interaktivno dejavnost. (Foto: Janja Žagar)

Razstavno “rdečo nit” (*Pot Enega*) na uvodu grafično napovedujejo vzporedne pasice sedmih faz življenjskega cikla (človeški obraz), letnega kroženja (drevo) in dnevnega ritma (položaj sonca na nebu). Simbolični elementi “krožne” dinamike so v nadaljevanju razstave dopolnjeni z nakazilom “linearne” zgodovine in literarnimi odlomki iz romana *Krka pa teče naprej*. (Foto: Janja Žagar)

Avtorsko zasnovana razstavna poglavja sedmih kustosov povezuje enotna konceptualna ideja in enotna oblikovalska zasnova.⁴ Med povezovalnimi sredstvi je tudi *Pot Enega*, življenjska zgodba posameznika skozi časovno linijo dnevnega, letnega in življenjskega cikla. Nakazuje posameznikovo celoživljenjsko umeščanje osebnega v generacijsko linijo družine in skupno zgodovino širše družbe in prostora. Pot Enega je za razstavo prirejena selekcija “izrezkov” iz romana Jožeta Dularja *Krka pa teče naprej* (Dular 1983) in sledi ideji gradnje osebne zgodbe ter osebne/skupnega spomina in dediščine kot selekcije preteklosti. Imenitna leposlovna zgodba je vsaj delno avtobiografska, temelječa na mnogih stvarnih dokumentih in dogodkih pisateljeve družinske in širše prostorske in družbene zgodovine. Nudila naj bi spodbudo obiskovalcu po iskanju “točk” prepletanja njegove lastne zgodovine s skupno, pa tudi stvarnega s simbolnim. Konceptualno gre za priznanje mnogih relevantnih spoznavnih poti – poleg strokovne gre v tem primeru torej vsaj še za umetniško (literarno) in osebno izkustveno pot.

V zaključku razstave je po zgledu celotne razstave obiskovalcem ponujen še filmski mozaični portret z naslovom *Vesna*, ki prinaša fragmente osebne zgodbe in pogleda na svet na dotikalnem ekranu (Valentinčič Furlan 2010, 2010a).

⁴ Janja Žagar (Jaz – posameznik; Jaz – moj osebni svet); Polona Sketelj (Moja družina – moj dom); Nena Židov (Moja skupnost – moj domači kraj); Inja Smerdel (Moja odhajanja – čez meje domačega kraja); Andrej Dular (Moj narod – moja država); Marko Freljih in Daša Koprivec (Moja ali tuja drugačnost – širni svet); konceptualna ideja: Janja Žagar. Največ zaslug za enotno oblikovalsko zasnovo ima oblikovalka in grafična oblikovalka Eda Pavletič.

Vitrina z naslovom *Konstrukt lepega in pomembnega* kaže pisano podobo predmetov iz muzejskih in zasebnih zbirk, ki so imeli različno prvotno namembnost in označevalno funkcijo nosilcev v različnih okoljih; v razstavnih pripovedi jih družijo skupna sekundarna funkcija, interpretirana z vitrinskim naslovom. (Foto: Janja Žagar)

Gradniki

Ključni gradniki vsakega razstavnega poglavja so **ambientalno oblikovan razstavni prostor z osrednjim simbolnim elementom** in v ozadje panojskega oboda zamaknjene vitrine z izbranim predmetnim gradivom. Na panoje je aplicirano simbolno in dokumentarno slikovno gradivo, nosilci avdiovizuelnih vsebin ter interpretativna besedila. Vsi elementi razstavnega prostora omogočajo strnitev vtisov in informacij v doživetje razstavne izkušnje.

- **Predmetno gradivo** je – v primerjavi s prvo stalno razstavo – maloštevilno.⁵ Deloma izhaja iz slovenskih in zunajevropskih muzejskih zbirk, pomemben delež pa tvori predmetna dediščina iz osebnih ali družinskih zasebnih zbirk. Vse to dopolnjujejo še sodobni uporabni izdelki, ki na razstavi služijo za ilustracijo ali ponazorilo. S tem razstava opozarja na večplastnost obstoječe in potencialne dediščine, njenega izvira, pomena in možnih interpretacij. Dejstvo je, da bi razstavljenе predmete zlahka nadomestili z drugimi, ne da bi podrli osnovno konceptualno idejo.
- Kontekstualno pojasnitev izbranih tem in potem ponujajo izpostavljeni **naslovi in besedila**. Splošnejša besedila razmejujejo poglavja, ostala besedila pa so v linearni pasici razporejena čez celo razstavo. Razlagalna in obenem informativna besedila so organizirana fragmentarno, t. j. v kratkih naslovljenih enotah; tako je branje prepuščeno selektivnemu zanimanju posamičnega obiskovalca.⁶ Kljub

⁵ Na prvi stalni razstavi je razstavljenih okoli 3000, na drugi le nekaj sto predmetov.

⁶ Razstavna besedila so v celoti dostopna tudi na muzejskih spletnih straneh (Slovenski 2010).

dogovorjeni organizaciji besedil so ta ohranila slogovne in izrazne značilnosti posameznih avtorjev, v dobršni meri so bile temu prepuščene tudi vsebinske izbire in poudarki. Kar je vidni in izrazni princip pluralnega in hkrati subjektivnega videnja tudi znotraj stroke.

- **Slikovno gradivo** dopolnjuje in v veliki meri nadomešča daljše razlage; ima značaj simbolično ilustrativnega ali dokumentarno dokazljivega. Podobno kot predmetno je tudi slikovno gradivo raznovrstno. Slikovno gradivo, ki ga hrani muzej ali druge sorodne institucije, dopolnjuje gradivo iz zasebnih arhivov in osebnih/družinskih albumov, na drugi strani pa obilje gradiva iz spletnih slikovnih bank⁷, kamor načeloma lahko prispevajo in iz njih tudi zajemajo posamezniki z vsega sveta. Vsebinsko gre za nizanje primerov iz različnih kulturnih okolij in časovnih dimenzij, kar kljub nesistematičnosti podpira vidik kulturnega relativizma. Ideja o vključevanju primerov iz rastlinskega in živalskega sveta, ki naj služi kot asociacija in spodbuda pri razmisleku o (ne)zamejenosti enakosti ali drugačnosti tudi zunaj lastne vrste. Za podporo refleksijam so uporabljene tudi nekatere drugačne metafore, npr. razmerje med kapljo in morjem ali reko kot razmerje med posameznikom in človeštvom. Slikovno gradivo k posameznemu besedilu je praviloma razporejeno v navpični liniji nad in pod njim. Obrezano je kvadratno in tonirano v več barvnih niansah, kar "govori" o relativnosti izbire, pomena in konstruiranja nove domnevne celote.
- **Audiovizualno gradivo** na razstavi opravlja več nalog: slika in zvok sta lahko izrabljena kot dopolnilo oz. "kulisa", lahko pa gre za dokumentarne ali delno dokumentarne zvočne ali filmske zapise, ki poglobljajo izbrano temo razstave.⁸ Nekatere prostore dopolnjujejo zvočne "kulise" (npr. kapljanje vode, tiktakanje ure, valovanje morja, utrip srca, prasketanje ognja, šum vetra, delovni zvoki, pa pogovor, petje, koraki idr.), ki podpirajo asociacije, čustveno odzivanje in pomnjenje.

Govorica oblikovanja

Hotenja, da dobijo naša izhodiščna razmišljanja o človeku in družbi, naravi in kulturi, sodobnosti in preteklosti, dediščini in muzeju ... ustrezni izraz tudi na razstavi, so nas prisilila k razmišljanju o dodatnih možnostih komunikacije. Oblikovalski prijemi na naši razstavi zato niso podrejeni zgolj vodilom estetske in tehnične organizacije vseh elementov. Svetlobnim, zvočnim, grafičnim, prostorskim in scenskim elementom smo – skladno s konceptualno idejo – zato dali nove simbolne pomena in naloge:

⁷ Pomemben vir slikovnega gradiva za našo razstavo je bil Shutterstock; kljub začetnim pomislekom, da se enake slike potencialno tako lahko pojavijo na mnogih koncih sveta, v različnih medijih in v mnogih vsebinskih kontekstih, smo v tem na koncu videli celo neke vrste prednost, saj vizualna komunikacija tako temelji na že oblikovanih in dovolj splošno razpoznanih (simbolnih) podobah. S tem smo se na nek način odrekli tudi institucionalni "potrebi" po ekskluzivnosti, ki je pravzaprav v nasprotju z univerzalno tematiko razstave.

⁸ Npr. audiovizualni zapisi družinskega življenja, skupnega dela in praznovanja, romanja, poklicne skupine, življenjskih zgodb in izkušenj, filmskih beleženj Drugih, pa zvočni posnetki državnih himn in drugih melodij, ki jih ozaveščamo kot "naše" itd. Drugačne narave so ekranske vsebine, ki z nizanjem slikovnega gradiva in animacijo podpirajo sporočila razstave o univerzalnem v individualnem (obrazi) in o izbiri in kreaciji (moj svet skozi medijske podobe).

David kot simbol slehernika na mozaični podobi Zemlje: grafični zaključek animirane vsebine v zaključnem poglavju razstave je vizualni povzetek ideje o kreiranju subjektivnega videnja sveta in individualnih težnjah po umeščanju vanj. (Foto: Janja Žagar)

- **Logotip:** stilizirana podoba človeka, sestavljena iz sedmih raznobarnih kvadratov, na neki način koketira z logom prve stalne razstave – raznobarnim predalnikom, ki ponazarja sistemiziranje vedenja o kulturni dediščini in prav takšen razstavni princip. Mozaična podoba loga nakazuje sedemdelno sestavo razstave s posameznikom kot osrednjo in povezovalno temo, na ta način je grafično poudarjena množica njegovih (samo)opredelitev, ki ga konstituirajo.
- Človek kot posameznik⁹ ima na razstavi simbolno podobo Michelangelovega **David**a. Izbran je kot izraz renesančnega in pred tem antičnega zanimanja za človeka; oba imata bistven vpliv na sodobno zrenje na človeka. Izbran je bil tudi zaradi bibličnega motiva boja šibkega Davida z močnim Goljatom, ki ga lahko uzremo kot razmerje med posameznikom in (pojavnim ali/in predstavnim) svetom. Podoba Davida je na razstavi mnogooblična: kot votla človeška postava iz kovinske mreže (opazovano človeško telo je komajda naravno telo; gre za opazovanje družbeno-kulturne mreže pomenov, ki jih človek nosi). Kot podosvetljena mozaična silhueta na stebru v začetnem in zaključnem prostoru (biološko-fizična sestava na eni in množica vidikov družbenih vlog in kulturnih različic, ki oblikujejo človeka, na drugi strani). Kot rdeče obarvana silhueta, ki se umesti na mozaični zemeljski krogli v okviru animirane vsebine na dotikalnem ekranu (umeščanje v predstavn svet). Kot silhueta z grafično teksturo osebnih identitet, aplicirana na pano s teksturo skupinskih identitet, je David vizualni povzetek razstave.
- **Drevo** kot analogija za človeka, njegovo delovanje v mnoge smeri, rast v več pomenih (veje: prihodnost, nove generacije) in vkoreninjenje v okolju (korenine: preteklost, predhodne generacije). Motiv košatega drevesa z vidnimi koreninami smo uporabili za grafično povezavo obeh stalnih razstav v vhodni avli in na stranskem pročelju fasade razstavne hiše SEM. Na sami razstavi je uporabljen kot

⁹ Pri tem ne gre za moškega in ne za žensko, čeprav je tudi to način kulturnega definiranja človeškosti in znotraj tega posebej moškosti in posebej ženskosti, ki se kaže v jezikovnih oblikah in spolno razpoznavnih, a eksplicitno neopredeljivih oblikah človeškega.

Razstavni prostor (*Moja skupnost – moj domači kraj*) z mrežastim drevesom, ki simbolizira točko zbiranja, posvetovanja in odločanja o skupnih zadevah; prostor močno vizualno opredeljuje tudi izpostavljena mavčna kopija kamnitega “farala” (svetelnika), ki opominja na pomen skupnega spomina in njegovega opredmetenja za identifikacijo s krajem, njegovim časom in ljudmi. (Foto: Miha Špiček)

že omenjena analogija, pa kot asociacija združevanja narave in kulture, pojavnega in simbolnega. Je tudi del razstavne rdeče niti *Pot Enega*, kjer simbolizira življenje skozi letno cikliranje.

- **Razstavni ambient** so podprostori iz kovinskih okvirov in panojskih polnil, ki podpirajo idejo mozaičnega konstrukta realnosti ali v jeziku naše razstave “mojega sveta”. Še bolj, ker smo prostore v prostorih oblikovali iz standardiziranih in masovno proizvedenih elementov in jim dali nove razstavne pomene. Kar je prisposoda človeka, ki ga vsakokratno okolje dooblikuje v sebi primerne posameznika. Ta skozi svoje delovanje ponovno vzpostavlja okolico, a v okviru tega mu ostaja tudi polje proste izbire.

Razstavni ambient združuje celo vrsto informacij, interpretacij, asociacij, čutenj, doživljanj ... Takšen spodbuja kompleksnejše dojetanje; odzivanje na to naj bi bilo intuitivno, celo čustveno in manj razumsko.

- **Tlorisna zamisel** razstavnega prostora izhaja v prvem prostoru iz kroga s stebrom v sredini, kar simbolizira življenjsko dinamiko, v kateri se kot središče nahaja človek in povezuje potenciale svoje vrste in stvarnost posameznega osebk in njegovega življenja. Tunel, ki povezuje prvi prostor z naslednjim, je simboliziran porodni kanal. Naslednjih pet prostorov ima razgibane tlorise, ki nakazujejo dinamiko in spremenljivost pojavnih oblik in okolice. Zadnji prostor se iz večjega kvadratnega prostora zoži v notranji okrogli prostor s stebrom v sredini (vračanje iz pojavnega v potencialno). Izhod ima obliko tunela, simbolnega izhoda iz življenjskega cikla.

Panojske in vitrinske vsebine, posvečene prostoru in ljudem države (*Moj narod – moja država*), dopolnjuje scensko ponazorilo družbene hierarhije (piramida) in posvetne in/ali cerkvene oblasti (mrežasti prestol in miza z atributi oblasti in pravnimi oz. moralnimi pravili), ki ureja in nadzira družbo. Nasproti se zrcali posameznik v mnogih vlogah, ki mu jih določa oblast. (Foto: Miha Špiček)

- **Barve prostorov** ponazarjajo menjavo noči in dneva (temna prvi in zadnji prostor, pet vmesnih prostorov z mavričnimi barvami – spektrom bele svetlobe), torej časovnega krogotoka, ki mu narava daje obliko, vsakokratno družbeno-kulturno okolje pa svoj pomen. Nasprotje takšnemu dojetanju časa ponuja povezovalna *Pot Enega* (v vsakem prostoru en platnen pano) – nakazilo linearnega poteka časa, osebne in “pripete” skupne zgodovine.
- **Osrednji elementi** naj bi obiskovalca opozorili na vsebino razstavnega poglavja; zaradi uporabljenega materiala – varjene, vezane, lepljene, mečkane, ukrivljene ... kovinske mreže – in simbolnih pomenov izbranih oblik (posoda, tunel, gnezdo, vratni portal, drevo, kažipot, piramida z oblastnimi atributi, zemeljska krogla, nihalo, stol, izhodni tunel, David) so nosilci ideje o družbenokulturnih mrežah, v katere so vpeti posamezniki in skupine.
- **Plastenje gradiva:** na panoje s simboličnimi grafičnimi teksturami so aplicirani folijsko izrezani naslovi in posebej kaširano in obrezano gradivo simbolnega ali dokumentarnega pomena. V panoje so izrezane ogledne odprtine, skozi katere je mogoče zreti na izbrano predmetno dediščino – “zrna preteklosti stvarnosti”, opazovana skozi simbolno, dokumentarno in/ali interpretativno. Plastenje gradiva lahko simbolno razumemo kot izraz zaporedja: doživetje, pozaba ali spomin, selekcija in (re)interpretacija.
- **Vitrine vsebujejo** (z)mešanico predmetnega gradiva – muzejskega in zasebnega, našega in tujega, preteklega in sodobnega, dragocenega in trivialnega ...

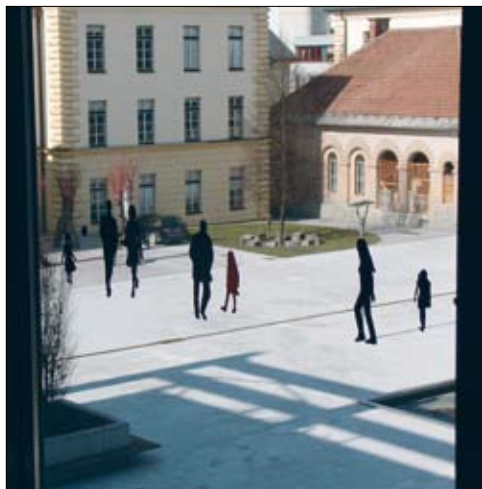

Človeški obraz iz mnogih obrazov različnih starosti, spolov, različnega kulturnega in časovnega izvira, simbolizira notranjo živopisanost človeške vrste na ravni posameznikov in na ravni skupin. Ta nam sicer omogoča medsebojno razpoznavanje, a ne spodbija dejstva, da smo vsi ljudje na Zemlji ista biološka vrsta (poglavje *Raznolikost vrste*). (Foto: Miha Špiček)

Izpostavljena je skupna (sekundarna) funkcija gradiva, ki vsebuje mnogoterost konotativnih in denotativnih pomenov, ki jih stvarjem pripišejo izdelovalci, uporabniki in opazovalci, na drugi strani pa raziskovalci in obiskovalci.

- Ideja o **mozaičnem konstrukt**u sveta je oblikovalsko “ujeta” v nize kvadratno obrezanega gradiva. Horizontalna pasica besedilnih enot pomeni muzejsko interpretacijo, ki povezuje vertikalne nize slikovnega gradiva. Kar ustvarja vtis navidezno urejene, a nedokončane in subjektivne mreže vidnih, miselnih, izkustvenih ... fragmentov, ki so okvir posameznikove predstave o svetu. Subjektivno in kulturno pogojeno dožemanje stvarnosti je dobilo svoj izraz v barvnem toniranju slikovnega gradiva.
- **Slike iz slik**, ki se pojavljajo na več delih razstave, prinašajo sporočilo o mnogoličnosti pojavnih oblik, ki so zgolj različice iste ideje, pojava ali pomena. Za vizualizacijo simboličnega sporočila smo zato morali poiskati sodobne, dovolj splošno (raz)poznane podobe (človeški obraz, silhueta družine in gnezda, obris današnje Slovenije, egipčanska piramida, obris svetovnih celin), ki smo

Niz pomanjšanih človeških silhuet povezuje vsa razstavna poglavja in se nadaljuje v prostore za dopolnilne programe; prav tu so nameščeni na steklo tako, da so vidni tudi z zunanje strani hiše. Tako na nek način povezujejo tudi muzejsko dogajanje in sodobno družbeno stvarnost. (Foto: Janja Žagar)

207

jih “podložili” z mozaikom mnogih konkretnih primerov. Kar je še eden od poskusov vizualizacije razmerja med simbolnim in stvarnim, pa tudi razmerja med univerzalnim, skupnim in posamičnim.

- Aplicirane **silhuete človeških figur v gibanju** krožno povezujejo prostor celega nadstropja, razstavne prostore in prostore za interaktivne programe. Simbolizirajo prisotnost ljudi v njihovi mnogovrstni dejavnosti in življenjski dinamiki, česar statična muzejska razstava pač ne more ujeti. V skladu z večkrat navajanim muzejskim rekom “ljudje – o ljudeh – za ljudi” povezujejo tri skupine ljudi: ljudi, ki proučujejo ljudi; ljudi, o katerih razstava govori; ljudi, ki jim je razstava namenjena.

Vizualne rešitve razstavne komunikacije so sad idejnih oplajanj in pogajanj med avtorji in zunanjimi sodelavci.¹⁰ Svoje izrazne možnosti so dobili mnogi vidiki naših osebnih pogledov na svet, ki jih nikakor ne moremo zamejiti s strokami sodelujočih kustosov, oblikovalcev, arhitektov, kiparjev in drugih sodelavcev.

Spodbujanje samoraziskovanja in vključevanja

Razstavo ponujamo kot prostor postanka med vsakdanjimi obveznostmi, z možnostjo umirjenega premisleka o sebi in drugih ljudeh, o svetu in življenju, ki ga živimo. Je prostor spraševanja in iskanja lastnih odgovorov, prostor izmenjave mnenj in izkušenj. Je razstava, ki želi v posamezniku spodbuditi veselje do spraševanja in ki

¹⁰ *Avtorji razstavnih poglavij*: Janja Žagar, Polona Sketelj, Nena Židov, Inja Smerdel, Andrej Dular, Marko Frelj, Daša Koprivec; *Vesna*, mozaični filmski portret: Nadja Valentinčič Furlan; *oblikovanje in zasnova postavitve razstave, projekt opreme in izvedba*: INKLA plus, d. o. o., Aleš Bratina; *grafično oblikovanje in oblikovanje*: Eda Pavletič, Boštjan Pavletič (logotip); *osrednji scenski elementi*: INKLA plus d. o. o., Julij Borštnik, Katja Oblak, Jožef Vrščaj (v sodelovanju z avtorji razstave); *avdiovizualne vsebine*: Nadja Valentinčič Furlan (v sodelovanju z avtorji razstave); *animacije, interaktivne aplikacije in prostorske zvočne podobe*: Peter Gruđen (v sodelovanju z avtorji razstave).

skuša oživiti preprosto radost in čudenje nad živo pisanimi podobami mnogih svetov, umeščenih v veliki multikulturni svet.

208 Za razliko od prve stalne razstave, ki je primerna za skupinske obiske in vodene skupine, se pri drugi stalni razstavi temu odrekamo. Klasičnih vodenih ogledov za večje skupine nimamo; tiste, ki pridejo v muzej kot skupina, je seveda možno sprejeti, jih v uvodnem delu nagovoriti in jim razložiti temeljna vodila razstave. In jih v nadaljevanju kvečjemu spremljati, jih mestoma spodbuditi in se pogovoriti z njimi, če to želijo ali potrebujejo. Pomembno vlogo pri delu s posameznimi obiskovalci ali manjšimi skupinami so prevzeli prostovoljni kulturni mediatorji, ki imajo vlogo gostiteljev in animatorjev. A razstava nagovarja posameznega obiskovalca, četudi jo obiše v družbi prijateljev, znancev ali z družino. Z individualnim nevedenim ogledom dobi obiskovalec možnost, prostor in čas, da "pripne" razstavnim pripovedi svoj specifični pomen in dolgotrajni učinek, prav tak in prav tisti, ki je zanj najbolj pravšen. V pripravi so avdio vodniki s kratkimi nagovornimi in razlagalnimi vsebinami, ki bodo posameznemu obiskovalcu pomagali pri ogledu, če bo to seveda želel. Na tak način bo predvidoma poskrbljeno tudi za tuje obiskovalce, kajti besedila na razstavi so pretežno slovenska, z izjemo naslovov in uvodnih besedil. Odločitev za to je izvirala iz dosedanje analize strukture obiskovalcev našega muzeja.

Prostorski princip razstave je krožen in obsega celo etažo. Med začetkom in koncem razstave sta v dveh prostorih prizidka umeščena še dva prostora, namenjena pedagoškimi in andragoškim programom, vsebinsko vezanim na razstavo. Razstava je namreč lahko – čeprav po svojem izrazu ni najbolj primerna za mlajše otroke – zelo dobro izhodišče za prožne in prilagodljive pedagoške programe na izbrane teme, ki so blizu otroškemu svetu. Skozi starostim primerne načine se otroci učijo opazovati podobnosti in raznolikosti, razpoznavati toleranco kot vrednoto ter ozaveščati sami sebe in pomen umeščanja med druge.

To je tudi prostor, kjer je komunikacija z obiskovalci nadgradnja razstave in kjer se njena sporočila utrjujejo/podaljšujejo v drugačnih oblikah. Vsebine so prepuščene izbiri posameznih obiskovalcev ali prirejene za različne ciljne skupine: majhne interesne skupine, družine, otroke in po dogovoru tudi za druge skupine (osnovnošolci, srednješolci, študenti, odrasli). Ponujene interaktivne vsebine (o tem in o avdiovizualnih vsebinah na razstavi gl. članek Nadje Valentinčič Furlan v pričujoči številki Etnologa) dopolnjujejo razstavo in vabijo obiskovalca, da svojo zgodbo deli z drugimi. Gre za spodbujanje izražanja in izmenjave mnenj in izkušenj, pa naj bo to v prostorih muzeja ali doma, v obliki pogovora, zapisa, posnetka, samostojne razstave ali pobude za nove oblike komunikacij. Enaka vabila in spodbude smo preko muzejske spletne strani (Slovenski 2010a) namenili tudi tistim, ki razstave niso obiskali. Gre torej za nove in

predvsem dolgoročneje razsežnosti muzejskega dela na področju neposredne izmenjave in komuniciranja z obiskovalci in družbo v širšem smislu. Obenem pa gre za dolgoročni proces evidentiranja in zbiranja tistega, kar obiskovalci definirajo kot svojo osebno dediščino oziroma kot svojo osebno izkušnjo skupne dediščine.¹¹

Sklep

Razstavo *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* razumemo kot obliko množičnega medija, ki posreduje več kot zgolj dediščino na ogled. Ponuja interpretacijo dediščine skozi konstruirane pripovedi, ideje in sodobne vrednote, grajene na elementih dediščine. Iz priznavanja kulturnega, družbenega in časovnega relativizma in tako konstruirane predstave o stvarnosti izhaja osnovna ideja naše razstave in sporočila, ki jih skušamo prenesti obiskovalcem. Cilji tako naravnane razstave in muzeja v celoti so spodbujanje spoštovanja in volje do sobivanja ne le s podobnimi in Našimi, ampak tudi z drugačnimi in Drugimi. Kar nam narekuje vključevanje posameznikov in/ali družbenih skupin tako, da bodo lahko spregovorili sami o sebi in sodelovali pri izpostavljanju zanje pomembnih vprašanj. Takšno delovanje razširja "klasični" muzej na permanentno raziskovalno dejavnost in spodbujanje samoraziskovalnih procesov. Skozi široki spekter svojega delovanja, ki obsega ob stalni ponudbi še obilje občasnih oblik delovanja ter težnjo po odzivnosti na aktualna družbena vprašanja, Slovenski etnografski muzej vzpostavlja in upravičuje svoje mesto in vlogo v družbi.

210

LITERATURA IN VIRI

ANDERSON, Benedict R.

2003 *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia humanitatis.

APPADURAI, Arjun (ur.)

1996 *The social life of things: commodities in cultural perspective*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

BARTH, Fredrik (ur.)

1969 *Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference*. Bergen: Universitetsforlaget; London: Allen & Unwin.

BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas

1988 *Družbena konstrukcija realnosti: razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

BOURDIEU, Pierre

1977 *Outline of a theory of practice*. Cambridge ... [etc]: Cambridge University Press.

1984 *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Routledge : London.

COHEN, Anthony P.

1994 *Self consciousness: an alternative anthropology of identity*. London in New York: Routledge.

DERRIDA, Jacques

1994 *Izbrani spisi*. Ljubljana: Krt.

DULAR, Andrej

¹¹ Obiskovalcem ponujamo v pomoč pri njihovem samoraziskovanju vprašalnik – vprašanja z razstave smo dopolnili še z nekaterimi, npr.: *Kdo vse so zame Mi in kdo so potem Drugi? Koga/česa se (ne) rad spominjam? Kateri so mejniki mojega življenja; kako se jih spominjam in kako jih praznujem? Kateri posamezniki ali skupine ljudi so imeli/imele name in na moje življenje največji vpliv; kako se jih spominjam? Kateri dogodki iz skupne zgodovine se mi zdijo prelomni; kako se jih spominjam? Kaj pojmem kot svojo osebno dediščino? Kaj pojmem kot skupno (družinsko, lokalno, generacijsko, poklicno, nacionalno ...) in kaj kot univerzalno dediščino?.*

- 1996 Idejna zasnova stalne postavitve SEM – galerijski del. *Etnolog* 6=57, str. 71–78.
- DULAR, Jože
1983 *Krka pa teče naprej*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- FOUCAULT, Michel
1991 *Vednost – oblast – subjekt*. Ljubljana: Krt.
2001 *Arheologija vednosti*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- GIDDENS, Anthony
1989 *Nova pravila sociološke metode*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete; ŠKUC.
- HOBBSAWM, Eric; RANGER, Terence (ur.)
1993 *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HUDALES, Jože
2008 *Slovenski muzeji in etnologija: od kabinetov čudes do muzejev 21. stoletja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- HUDALES, Jože; VISOČNIK, Nataša (ur.)
2005 *Kako misliti dediščino? Dediščina v očeh znanosti*; Ljubljana: FF, OEIKA (Županičeva knjižnica, št. 12).
2005a *Kako misliti dediščino? Dediščina v rokah stroke*; Ljubljana: FF, OEIKA (Županičeva knjižnica, št. 14).
- JAMESON, Fredric
1992 *Postmodernizem*. Ljubljana: LDS.
- JUŽNIČ, Stane
1977 *Socialna in politična antropologija: splošni del*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
1987 *Antropologija*. Ljubljana: DZS.
1993 *Identiteta*. Ljubljana: FDV.
1998 *Človekovo telo med naravo in kulturo*. Ljubljana: FDV.
- LÉVI-STRAUSS, Claude
1977 *Strukturalna antropologija*. Zagreb: Stvarnost.
2004 *Divja misel*. Ljubljana: Krtina.
- LYOTARD, Jean-François
1988 *Postmoderno stanje*. Novi Sad: Bratstvo-Jedinstvo.
- NASTRAN ULE, Mirjana
1993 *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
2000 *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- PODJED, Dan (ur.)
2009 *Kulturna dediščina preteklosti za lepšo prihodnost*. *Kula* 2, št. 2. <<http://www.kula.si/CasopisKula/Kula-index.htm>> [17.9.2010]
- RIHTMAN AUGUŠTIN, Dunja
1984 *Struktura tradicijskog mišljenja*. Zagreb: Školska knjiga.
2001 *Etnologija i etnomit*. Zagreb: Naklada Publica.
- SLOVENSKI etnografski muzej
2008 *Poslanstvo*. <<http://www.etno-muzej.si/sl/poslanstvo>> [17.9.2010]
2010 *Jaz, mi in drugi – podobe mojega sveta*. <<http://www.etno-muzej.si/files/jmd.pdf>> [17.9.2010]
2010a *Vabilo*. <<http://www.etno-muzej.si/files/jmd.pdf>> [17.9.2010]
- SMERDEL, Inja
1996 Projekt, imenovan Slovenski etnografski muzej. *Etnolog* 6=57, str. 17–58.
2001 *SEM med stvarnostjo in vizijo: na poti k muzeju kulturnih identitet, k muzeju “o ljudeh, za ljudi”*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- SMERDEL, Inja ...[et al.]
1997 *Okna zbirke: pogled v muzejski tezaver: razstava*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 1997–2001.
- STANONIK, Marija (ur.)
1997 *Res Slovenica – quo vadis?*. (Traditiones 26)
- TERČELJ, Marija Mojca
1997 *Kabinet čudes?: Baragova zbirka predmetov iz Severne Amerike: korak od kabineta čudes k moderni znanstvenoraziskovalni zbirki*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
1997 *Kabinet čudes?: Baragova zbirka predmetov iz Severne Amerike: korak od kabineta čudes k moderni znanstveno-raziskovalni zbirki: razstava*. Slovenski etnografski muzej, 1997–2001.

VALENTINČIČ FURLAN, Nadja

2007 Podobe preteklega vsakdana: uvodni film stalne razstave SEM. *Etnolog* 17=68, str. 293–298.

2010 Vesna: mozaični portret kot del razstave. V: *Dnevi etnografskega filma* / N. Valentincič Furlan (ur.). Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2010, str. 11–12.

2010a Avdiovizualne vsebine v sklopu stalne razstave Jaz, mi in drugi – podobe mojega sveta. *Etnolog* 20=71, str. 213–238.

ŽAGAR, Janja

1996 Podobe neke kulture ali predmeti o ljudeh – idejni osnutek razstavne zgodbe. *Etnolog* 6=57, str. 59–70.

1997 *Vrata kroga: o rojstvu in zgodnjem otroštvu na Slovenskem: razstava. Slovenski etnografski muzej, 1997–2000.*

1997a *Vrata kroga: o rojstvu in zgodnjem otroštvu na Slovenskem.* Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

ŽIDOV, Nena (ur.)

2008 *Med naravo in kulturo: vodnik po stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja.* Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

SUMMARY

HOW TO ADDRESS THE MUSEUM'S VISITORS AND WHAT TO STIMULATE.

On the permanent exhibition I, we and the others: images of my world in the Slovene Ethnographic Museum

The article first addresses the basic idea that integrates the multi-part concept of the SEM's permanent exhibition into a meaningful whole. It then describes the conceptual principles of the second permanent exhibition entitled *I, We and Others: Images of my World*. At the heart of the exhibition is man, who complements his biological nature to become a social and cultural being. The exhibition's aim is (self-)questioning: how the individual, common and universal are interwoven in every single person, and how the individual positions himself among people, in space, and in time. The exhibition does not highlight our culture or our cultural heritage, but rather draws attention to the relative nature of the concept of Us and ours, and to the meaning of Other and otherness. From this position of cultural relativism and reflections on reality as a construction, the exhibition (a construction itself, of course) searches for ways to overcome classical didactic models of communication and conceive the museum exhibition as a possible generator of personal reflection.

The narrative whole of the exhibition is integrated by seven author designed exhibition chapters: *I – the individual, My family – my home, My community – my birthplace, My departure – beyond my birthplace, My nation – my country, My otherness and foreign otherness – the wider world, Me – my personal world*. The article presents the symbolic meanings the authors attributed to the elements of the exhibition's message: selected scenery elements, materials, forms and colours, as well as sounds, light and darkness. These were all targeted and go beyond aestheticizing purposes. The paper draws attention to the ideas as well as reservations that guided us in the selection of material and ways of using it, because these decisions have a key impact on the final interpretation. The article explains the strategies of communicating with the visitors and the goals we set for the exhibition.